

Filozofija pokreta u Montessori pedagogiji

Šogorić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:946887>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

FILOZOFIJA POKRETA U MONTESSORI PEDAGOGIJI
Završni rad

Studentica: Lucija Šogorić

Mentor rada: Ivana Golik

Zagreb, srpanj 2022.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

Sažetak

Rad prikazuje istraživanje Marije Montessori o odnosu pokreta i razvoja djeteta. Već iz same biografije Marije Montessori potpuno je jasno da se radi o osobi koja je postavila potpuno nove, nezaobilazne paradigme ne samo na razini filozofije odgoja, nego i na antropološkoj razini. Imajući pred očima stotine djece, autorica je razvila odgojni sustav koji u svom središtu ima dijete kao temeljni početak i cilj svakog odgoja. Promatranjem i opisivanjem faza djetetova života, autorica je uočila kako pokret ima krucijalni značaj ne samo za motorički, nego i za psiho-socijalni razvoj djeteta. U tom je kontekstu potrebno prilagoditi cijelu djetetovu okolinu pa i samog odgojitelja na način da se što kvalitetnije stimulira pokret kao posebno mjesto djetetova razvoja.

Ključne riječi: Montessori pedagogija, pokret, dijete, razvoj

Abstract

The paper presents Maria Montessori's research on the relationship between movement and child development. From the very biography of Maria Montessori it is quite clear that this is a person who has set completely new, unavoidable paradigms not only at the level of philosophy of education, but also at the anthropological level. Having in front of the eyes hundreds of children, the author has developed an educational system that has the child at its center as the fundamental beginning and goal of all education. Observing and describing the phase of a child's life, the author noticed that movement is crucial not only for motor, but also for the psycho-social development of the child. In this context, it is necessary to adapt the entire child's environment, including the educator himself, in such a way as to stimulate movement as well as possible as a special place for the child's development.

Keywords: Montessori pedagogy, movement, child, development

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Biografija Marije Montessori.....	3
2. Osnovne ideje pedagogije Marie Montessori.....	5
2.1. Ciljevi i zadaće Montessori pedagogije	6
2.1.1. Dvije važne komponente humanističke kulture	7
2.1.2. Djeca	7
2.1.4. Odrasli	8
3. Slika o djetetu prema Mariji Montessori	9
4. Mentalne sposobnosti	10
4.1. Upijajući um.....	10
4.2. Senzibilne faze	10
4.3. Koncentracija	11
4.4. Kretanje	12
5. Filozofija pokreta	13
5.1. Crveni i bijeli čovjek	14
5.1.2. Ruka - psihički organ inteligencije	15
5.1.3. Razvojna lenta motoričkih postignuća	16
6. Didaktička načela – ključna za pokret	21
6.1. Igra, rad i učenje djeteta.....	21
6.2. Odgojno obrazovna područja	22
7. Odgojni čimbenici	24
7.1. Pripremljena okolina	24
Zaključak	26
Popis slika.....	28

Uvod

Najopćenitije rečeno, svaki pokret ljudskog tijela jest promjena. Pokret kao zaseban fenomen prvi je opisao Aristotel. Za Aristotela forma subjekta koji čini pokret ostaje jednaka, no materija (izvanjski oblik bića) mijenja se. Na taj je način već u samim začetcima došlo do dihotomije u shvaćanju odnosa pokreta i subjekta koji ga čini. Tu dihotomiju dodatno je zaoštrio Descartes smatrajući kako je promjena samo drugačiji raspored tijela, nevezan s čovjekovom unutrašnjošću. Tek nekoliko stoljeća kasnije, antropolozi su shvatili da je pokret usko vezan uz kognitivni proces te da na njega snažno utječe. Ipak, pokretu unutar filozofije odgoja i same pedagogije nije posvećena pažnja sve do sredine 19. i početka 20. stoljeća. I dok su danas liječnici, pedagozi, rehabilitatori i glazbenici duboko svjesni povezanosti svjesnih i nesvjesnih pokreta s motoričkim i kognitivnim razvojem djeteta, dugi niz stoljeća filozofija pokreta bila je potpuno nepovezana s poimanjem razvoja djeteta. U tom kontekstu, Maria Montessori svakako je među prvima koja je opisala važnost pokreta unutar filozofije odgoja.

Iako je važnost pokreta unutar odgoja u znanstvenim krugovima itekako poznata, potrebno je učiniti još puno koraka kako bi se roditeljima i odgojiteljima posvijestila važnost pokreta u odgoju djece. U tom kontekstu, potrebno je filozofiju pokreta iz znanstvenog aspekta približiti odgoju u praksi. Ta je poveznica itekako prisutna u edukacijama Montessori odgojitelja i odgojiteljica upravo zahvaljujući kvalitetnoj edukaciji i činjenici da je Maria Montessori bila među prvima koja je shvatila važnost pokreta u odgoju. Iz težnje da se filozofija pokreta što sustavnije i kvalitetnije implementira u svakodnevni odgoj djece nastaje i ovaj rad kojemu je cilj na sažet i sustavan način prikazati filozofiju pokreta unutar Montessori pedagogije.

Rad se sastoji od devet glavnih poglavlja. U uvodnom poglavlju na sažet način prikazana je evolucija shvaćanja filozofije pokreta, iskazana je motivacija za pisanje rada i prikazan je sadržaj rada. U drugom poglavlju prikazan je životopis Marije Montessori koji je neodvojiva komponenta za shvaćanje njezine filozofije odgoja. Treće poglavlje pred čitatelja stavlja širi teoretski okvir Montessori pedagogije kako bi čitatelj na ispravan način shvatio temeljna načela Montessori pedagogije. U četvrtom poglavlju prikazana je slika djeteta koju je razvila Maria Montessori. Zbog specifičnog shvaćanja bića djeteta, potrebno je shvatiti pojam djeteta kod autorice. Peto poglavlje služi za neposredni uvod u središnje poglavlje rada i u njemu su opisani načini poimanja okoline iz percepcije djeteta. Šesto poglavlje, koje je i samo središte

rada, prikazat će shvaćanje filozofije pokreta unutar Montessori pedagogije prvenstveno s teoretske strane. Sedmo poglavlje, koje je drugo središte rada ponudit će način implementacije spomenute filozofije u svakodnevnoj pedagoškoj praksi. U osmom poglavlju prikazani su ključni odgojni čimbenici, kako u Montessori pedagogiji, tako i u svim drugim pedagogijama koji bi trebali biti sastavni dio svakog odgojnog procesa. Deveto poglavlje koje je ujedno i zaključak rada prikazuje rezultate do kojih se došlo u ovom istraživanju te je usklađeno s postavljenim ciljevima rada.

1. Biografija Marije Montessori

Maria Montessori, rođena 31. Kolovoza 1870. godine u Chiaravallu, jedna je od najutjecajnijih žena u povijesti. Prema Sietz i Hallwachs (1996) o samom djetinjstvu Marie Montessori ne zna se puno. Odrasla je u obiteljskoj kući kao jedino dijete Alessandra i Renilde Montessori. Njezini su roditelji htjeli da postane učiteljica, ali se ona tome usprotivila. Maria je bila djevojčica koja se ni po čemu nije isticala, bar što se tiče prvih godina školovanja. Pri upisu srednje škole, 1883, odmiče se od uobičajenog te umjesto gimnazije za djevojčice bira tehničku školu namijenjenu, u to doba, samo dječacima. Maria je opisana kao temperamentna, spontana djevojčica koja je istodobno bila i marljiva i disciplinirana. (Seitz i Hallwachs, 1996)

Po završetku tehničke škole, 1900. godine, postaje voditeljica pedagoškog instituta koji se zvao *Scuola Magistrale* Ortofrenica gdje je radila na izobrazbi učitelja. Za vrijeme studija Maria Montessori intenzivno se bavila antropologijom te 1904. godine na Sveučilištu u Rimu dobiva vlastitu katedru za antropologiju na kojoj radi sve do 1908. godine. Prema Sietz i Hallwachs (1996) Maria je stekla praktično iskustvo s materijalima Eduarda Seguina, koji je razvio cijeli niz materijala za senzomotoričko osposobljavanje djece s teškoćama u razvoju te je na tom iskustvu počela razvijati vlastite materijale. Materijal i njegova primjena predstavljaju kamen temeljac Montessori pedagogije i to ne samo za djecu s teškoćama u razvoju nego i za djecu tipičnog razvoja. 31. ožujka 1898. godine Maria je rodila sina kojemu je dala ime Mario. Zbog pritiska tadašnjih vlasti sina je dala „na selo“, a *unatoč tome što je svoje rođeno dijete morala predati u tuđe ruke i prešutjeti ga u javnosti svu svoju snagu i interese posvetila je tuđoj djeci* (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 23).

1901. godine Maria Montessori napušta Institut te 6. siječnja 1907. godine u San Lorenzu otvara prvu dječju kuću pod imenom *Casa dei Bambini*. Kuću je opremila namještajem koji je bio veličinom primjeren djeci te je dala napraviti poseban senzomotorički materijal koji je djeci postavljao određene zahtjeve. Djeca su prema vlastitim interesima odlučivala kojim će se materijalima koristiti, a atmosfera je bila ugodna kako bi djeci osigurala spontanu i dugu igru uz prisutnost koncentracije. Prema Sietz i Hallwachs (1996) svoju metodu Maria Montessori opisala je 1909. godine u knjizi *Il Metodo della Pedagogica Scientifica all'educazione infantile nelle Casa dei Bambini*. Također, od 1909. godine, Maria počinje održavati tečajeve kao uvod u Montessori metodu. Sa sinom Marijom Montessori 1929. Osniva AMI (Internacionalna Montessori udruga), međunarodnu krovnu organizaciju, čije je

sjedište danas u Amsterdamu. *Maria Montessori na samim počecima poslu pristupa na znanstveni način, ali tijekom njezinog života religijsko razmišljanje sve više dobiva na značaju.* (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 24)

Religijska razmišljanja Marije Montessori mogu se upoznati na temelju biografskih podataka te kroz čitanje njezina djela. Iako je poštivala i vrednovala nauk i razmišljanja indijskog svijeta, Maria Montessori u poimanju religioznog života ostaje u okviru kršćanske – katoličke tradicije. Maria Montessori umire 6. svibnja 1952. godine te je sahranjena na katoličkom groblju u Noordwijku aan Zee u Nizozemskoj. Svojim radom i svojom metodom Maria Montessori otkriva *ново dijete*, tj. otkriva novi pogled na dijete kao na biće koje posjeduje mnoge potencijale i razvija se, slijedeći vlastiti unutrašnji program. Još za vrijeme života Marije Montessori osnivaju se Montessori škole. Danas su načela Montessori metode cijenjena i poznata širom svijeta te brojna djeca pohađaju Montessori vrtiće i škole.

Slika 1.

Maria Montessori

Napomena. Preuzeto iz: <https://aricjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13756-016-0111-x> (15.5.2022).

2. Osnovne ideje pedagogije Marie Montessori

U vrijeme *reformne pedagogije*, pokreta koji se javlja krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a koji donosi novi pogled na dijete te brojne nove koncepcije koje dijete i djetinjstvo vide kao *socijalno pitanje*, jednim od najvitalnijih pokreta smatra se pedagogija Marie Montessori. (Montessori, 2003) Njena bazična metoda bila je promatranje djece. Svoje ideje temelji na novom poimanju djeteta kao onog koje je slobodno i koje slobodno razvija sve svoje potencijale te odgoja i obrazovanja za koje smatra da nije samo zadaća odgojitelja ili pedagoga nego društva u cjelini (Seitz. i Hallwachs, 1996). Prema Jargović (2007) sustav koji razvija Montessori blizak je načelima radne škole i pedocentrizmu ili kako ga je opisivala Ellen Key: *pedagogija koja proizlazi iz djeteta*. Odgoj opisuje kao *pomoć djetetu i podršku razvoju urođenih, unutarnjih snaga djeteta* te kao cjelinu koja se sastoji od glave (mišljenja), srca (osjećaja) i ruke (djelovanja). Prema Jargović (2007) Pestalozzijeva se pedagogija također temelji na odgoju glave (mišljenja), srca (osjećaja) i ruku (djelovanja).

Svoju metodu promatranja djece Maria Montessori, priznata znanstvenica, svoje ideje objavljuje i dokazuje u praksi, a kao centralnu točku svojeg rada postavlja dijete i slobodan razvoj njegove sposobnosti. (Seitz i Hallwachs, 1996) Rudolf Steiner (prema Jergović, 2007) slobodu vidi slično kao i Maria Montessori, a pod pojmom slobode misli na pravo svakog ljudskog bića da postane i razvije sve ono što je kao pojedinac sa sobom donijelo na svijet. Korijen Montessori pedagogije, prema Seitz i Hallwachs (1996), smješten je u 1907. godinu kada se otvara prva škola za mentalno normalnu djecu od tri do šest godina. Bila je to škola za djecu iz siromašnih četvrti, a Montessori ističe kako u toj školi pronalazi vrijedno blago. Naime, predmeti koje je prethodno koristila u radu s mentalno zaostalom djecom izazivaju puno veći interes kod djece urednog razvoja. Ambijent ove kuće bio je uređen čvrstim i trajnim klupama i stolicama veličinom prilagođenim djeci. U kući je također bio pribor predviđen za osjetila kojim je Maria Montessori htjela ispitati razlike između djece urednog razvoja i djece s posebnim odgojno obrazovnim potrebama. Svoje intervencije Maria Montessori opisuje jednostavnim i neznatnim tako da ih nitko nije mogao promatrati sa znanstvenog stajališta (Seitz i Hallwachs, 1996). Ipak, kroz rad s ovom djecom Maria Montessori dolazi do značajnih postignuća, a sve ono što bilježi u zapažanjima postaju osnovne ideje njezine pedagogije.

Prema Montessori (2003), Montessori do prvog fenomena dolazi promatrajući trogodišnju djevojčicu koja je jednu vježbu izvodila 42 puta s visokom raznom koncentracije, tzv.

polarizacijom pažnje. Fenomen koncentracije postojao je oduvijek, ali ga je prva uočila dr. Montessori, a obilježja fenomena su tipičnog dječjeg karaktera koji izaziva ponavljanje vježbi. Kada bi se tako usredotočena djeca upuštala u ponavljanje vježbi iz takvih aktivnosti izlazili bi *kao odmorne osobe, pune života, s izgledom onog koji je doživio neizmjerni užitek*. (Montessori, 2003, str. 123). Odgovor koji je dala Maria Montessori na potrebe djece jest *slobodan izbor*. Promatrajući djecu, ona dolazi do zaključka da *djeca sama žele vraćati predmete na mjesto, slagati predmete po redu te ispraviti kakav eventualni nered* (Montessori, 2003, str 163). Pomoću ovog načela, Maria Montessori shvaća kako je u dječjoj okolini bitno da je sve ne samo uređeno, već i odmjereno, a uklanjanje nereda dovodi do zanimanja i koncentracije.

Montessori, temeljem promatranja, uočava kako su djeci igračke neprivlačne: *dijete je uvijek zauzeto hitnim i važnim poslovima koji ga zovu*. (Montessori, 2003, str. 165). Ovo su samo neki od važnih zaključaka koje Maria Montessori donosi iz kuće u kojoj je radila s djecom urednog razvoja. Polazište Montessori metode jest dijete i ono je postalo vidljivo i prije nego što je sama Montessori metoda bila prepoznata. Otkrivene dječje kvalitete pripadaju njegovom *prirodnom životu*, ali taj prirodni aspekt može pretrpjeti utjecaj odgoja kojemu je cilj da ih štiti i njeguje kako bi potpomogao njihov razvoj. (Seitz i Hallwachs, 1996)

2.1. Ciljevi i zadaće Montessori pedagogije

Ciljevi i zadaće proizlaze iz prethodno spomenutog dugogodišnjeg promatranja i prakse Marie Montessori. Putem neposrednog promatranja Montessori dolazi do spoznaje životnih zakona te čovjeku daruje posebno mjesto u istima. Naime, samo čovjek ima sposobnost odvajanja od svoje biološko-instinktivne predodređenosti i razvijanja u slobodno biće. Prema tome, od rođenja djeca se pomoću vlastitog duha mogu razviti u samostalno, slobodno, odgovorno i neovisno biće, a upravo taj razvoj jest cilj Montessori pedagogije. Polazeći od uvjerenja da je čovjek koji živi slobodno i odgovorno predstavnik ljudskog dostojanstva, Montessori poštivanje i osnaživanje dostojanstva djeteta ističe kao jedan od najvažnijih ciljeva Montessori pedagogije.

Montessori materijal djeci omogućuje samostalnost, preuzimanje odgovornosti za sebe, za ljude oko sebe i za stvari u okolini u kojoj se nalazi. Okolina i materijal u Montessori pedagogiji predstavljaju snažnu podlogu u razvoju djeteta u svim njegovim aspektima. Prema tome, cilj Montessori pedagogije jest razvoj samostalnog, odgovornog, slobodnog i neovisnog čovjeka putem odgoja prema miru te reformiranjem odraslih u odgoju djece za koje

Montessori često tvrdi da su rijetko okrenuti istinskim djetetovim potrebama. Istaknuvši ciljeve Montessori pedagogije vrijedno je dotaknuti se zadaća koje proizlaze iz prethodno spomenutih ciljeva. (Seitz i Hallwachs, 1996)

Zadaća Montessori pedagogije je omogućiti djetetu samostalan razvoj i izgradnju uz indirektnu pomoć odraslih prema načelu *Pomozi mi da to učinim sam/a*, a sve to putem stvaranja uvjeta za usklađen djetetov rast i razvoj te poticanjem procesa samooblikovanja iz područja tjelesnog i kognitivnog razvoja. Montessori pedagogija kao važnu zadaću također ističe uvođenje djeteta, čije individualne sposobnosti treba poštivati, u mogućnost izbora aktivnosti, mjesta provođenja aktivnosti te izbora partnera za rad poticanjem djeteta na samostalnost. Pozornost treba usmjeriti na razvoj socijalizacije te zadovoljavanje potreba komunikacije koju omogućuje osjetljivost i aktivan odnos odraslog prema djetetu. Maria Montessori je mišljenja da se razvoj djeteta odvija preko nekoliko stupnjeva koji se nadograđuju jedan na drugi, a upravo iz tog mišljenja proizlazi zadaća promatranja i uključivanja kritičkih razdoblja djeteta za pojedine aktivnosti te prevencija i otkrivanje djece s posebnim odgojno obrazovnim potrebama. (Montessori, 2003)

Važna zadaća Montessori pedagogije jest stalno stručno usavršavanje zaposlenika u odgojno- obrazovnom programu putem organiziranih oblika stručnog usavršavanja, kako na lokalnoj razini tako i na širem planu. Upravo stručna usavršavanja zaposlenika odgojno- obrazovnog programa omogućuju kvalitetu ostvarivanja ciljeva i zadaća Montessori pedagogije u praksi iz koje su isti i proizašli.

2.1.1. Dvije važne komponente humanističke kulture

2.1.2. Djeca

Maria Montessori kroz svoj rad s djecom želi otkriti nove komponentne koje valja osvijestiti kako bi rad bio posvećen djetetovoj, a ne našoj osobnoj dobrobiti. Umjesto da se dijete gleda kao *prazno biće* koje treba ispuniti, kao *tromo i nesposobno biće* za kojeg treba sve činiti te kao biće *bez unutarnjeg vodiča* koje izvana treba voditi, Maria Montessori u centar stavlja *ново dijete* za koje traži da se promatra sa svim njegovim potencijalima i kompetencijama. *Novo dijete* ima velike potencijale te nevjerojatnu inteligenciju koju je teško razumjeti. Prije svega, ono ima senzibilnost koja se očituje u svim njegovim epohama razvoja i odrastanja. Dijete daje naslutiti kako su za njega red i disciplina životne potrebe i manifestacije. Ipak, unatoč svemu navedenom, dijete ostaje dijete. Ono je zdravo, skače, iskreno, skakuće, glasno

pozdravlja, približava se svima, prema svima je pažljivo, svemu se divi i sve prilagođava. (Montessori, 2003)

Također, napuštanje društvene slike o djetetu koja ga opisuje kao teško razumljivog te koja dijete ograničava u svim njegovim potrebama jer ga se ne razumije, iziskuje razumijevanje da shvaćanje *novog djeteta* pred podrazumijeva i shvaćanje njegovih preduvjeta da se razvije u samostalnog i kompetentnog čovjeka.

2.1.4. Odrasli

Montessori podiže optužnicu protiv svih odraslih jer prema djetetu reaguju grubo, nepromišljeno, neprosvijećeno, a to dovodi do oštećenja djetetove psihe. Upravo ta iskustva dijete posprema u svoju podsvijest koja ga oblikuje kao odraslog čovjeka. Naime, opisuje kako odrasla osoba ne shvaća dijete jer u sebi nosi pogreške za koje ne zna, a koje ju sprečavaju da *vidi dijete* (Montessori, 2003). Narav pogreške koju čine odrasli u odgoju djece i zbog koje ne razumiju djecu jest nesvjesna. *Optužba donosi na vidjelo njihove „nehotične“ krive postupke i zbog toga dobiva parnicu, pomažući ljudima da spoznaju sami sebe* (Montessori, 2003, str. 29). Optužbom koju donosi prema odraslima zbog načina njihova odgoja djece, a koja uključuje očeve, majke, odgojitelje, učitelje i sve one koji dolaze u doticaj s djecom, Montessori poziva na promjenu mentaliteta, a ne metoda odgoja, te da nadvladavanje poznatog, voljno i svjesno jer je dijete još uvijek neistraženo biće. Zbog toga su pozvani na *traženje nepoznatog dijela djetetove duše*. (Montessori, 2003) Samoodgoj i preodgoj odraslih je nužan kako bi napustili sliku djeteta koju nameće društvo te kako bi shvatili *novu dijete* koje ne zaslužuje da odrasli, egocentričan u svom stavu, gasi individualnost djeteta. Psihički život je tako nestalan da njegove osobine mogu nestati kad u okolini ne postoje odgovarajući uvjeti. Stoga, Montessori (2003) ističe da je nužno prije pristupa metodi osigurati uvjete u okolini prikladne za nastajanje normalnih skrivenih osobina. U tu je svrhu bitno ukloniti prepreke, a upravo se to smatra prvim korakom koji treba realizirati kao bitni temelj odgoja.

3. Slika o djetetu prema Mariji Montessori

Maria Montessori otkrivajući *ново dijete* donosi novo poimanje djeteta, nov pristup djetetu te metode koje od pedagoga koji ih provodi traže nova znanja i vještine. Svoj rad Maria Montessori posvećuje otkrivanju novih spoznaja na području razvoja djeteta te promicanju važnosti dubokog štovanja djeteta. Kako bi opravdala potrebu poštivanja djetetove osobnosti i individualnosti donosi nekoliko metafora kojima želi približiti širinu sposobnosti koju posjeduje dijete te njegovu važnost u izgradnji budućnosti. Sve ono što kao osobe posjedujemo sada ostavilo nam je dijete u nama; našu osobnost, karakter, način na koji se krećemo, pričamo, te prema tome zaključujemo da nas je upravo dijete u nama izgradilo.

Dijete gradi, stvara i oblikuje psihičke sposobnosti čovjeka, zato Maria Montessori govori da je dijete *otac čovjeka*. Zaista, naša budućnost leži u djetetu. (Montessori, 2003)

Kada se dijete rodi ono možda izgleda slabo i nekompetentno, ali iz tog naizgled slabašnog bića rađa se čovjek. Nakon prve godine to isto dijete radi svoje prve korake, nakon druge godine izgovara svoje prve riječi, a nakon treće se savršeno kreće i govori. Postavlja se pitanje kako je to dijete sve to uspjelo? Nije išlo u školu i tome ga nitko nije poučavao, već je ono naizgled slabo dijete to sve izgradilo samo te zbog toga Maria Montessori dijete opisuje kao *graditelja samoga sebe*.

Maria Montessori o djetetu govori kao o *duhovnom embriju*, a tu metaforu opisuje kao trenutak kada dijete sve svoje psihičke karakteristike gradi u sebi: zna se koliko i kako dijete u majčinoj utrobi gradi svoje fizičko tijelo, ali uz to Maria Montessori ističe kako nakon rođenja dijete na isti način gradi svoje psihičke kvalitete sa svojim prirodnim potencijalima koje je donijelo sa sobom na ovaj svijet. Kada djetetu omogućimo boravak u pripremljenoj okolini koja je prije svega pripremljena po njegovoj mjeri, ono ovladava njom, a socijalni život i formiranje karaktera *dolaze spontano*. Upravo tada djetetu omogućujemo da započne posao stvaranja čovjeka neovisnog u svojim moćima i svom karakteru, čovjeka sposobnog da radi i zagospodari svim onim što ovisi o njemu (Montessori, 2016). Prema tome, Maria Montessori dijete opisuje kao *radnika društva tj. graditelja budućnosti* jer sve što radi je za budućnost čovječanstva. Dijete je tjelesno, umno i osjetilno cjelovito biće vođeno unutarnjim učiteljem. Razdoblje od druge do četvrte godine Maria Montessori opisuje kao zlatno doba, stvaralačke ili vitalne godine u kojima dijete, uz odraslog koji mu omogućava slobodan razvoj kreiran prema individualnim sposobnostima, otkiva svijet te upija sve ono što mu okolina nudi. (Montessori, 2016)

4. Mentalne sposobnosti

4.1. Upijajući um

Prirodne pojave kod djece, koje Maria Montessori otkriva promatrajući djecu u Dječjoj kući, opisuje kao *normalne psihičke fenomene*. Tako ona otkriva poseban, nevjerojatan dar koji dijete posjeduje, a to je posebna snaga i mentalna energija pomoću koje ono sazrijeva i postaje ličnost. To je prirodni fenomen - *upijajući um*. Dijete ima svoju snagu uma da iz svoje okoline usvaja, upija i tako gradi svoju inteligenciju. Kao što spužva upija vodu tako i dijete svojim životom upija informacije iz okoline. Sve ono što dijete upije iz okoline ono pohranjuje u sebi te to postaje dio njega odnosno ono što Montessori metaforički zove *mentalno meso* (Montessori, 2016). Važno je razumjeti da ono što dijete upija tj. okolina iz koje upija nije samo ono što vidimo već su to jezik, navike, običaji, etički kodeks, ponašanje.

Kada odrasli okolinu doživljava svojim osjetilima, upija ju ali ga ona ne dira tj. postoji distanca od nje te ju drži u periferiji svog uma. Međutim, kod djece je potpuno drugačije, oni sami postaju dio te okoline. Doživljaji i iskustva okoline oblikuju djetetov karakter i osobnost. Dakle, dijete nije svjesno svega što upija, ali to ne znači da djetetova inteligencija nije snažna i jaka, naprotiv to je unutrašnja snažna inteligencija. Upijajući um svoju najsnažniju moć ima u dobi od rođenja do 3. godine, a zatim pomalo opada do 6. godine. U trenutku kad dijete počinje djelovati svojim pokretima polako opada upijajući um i njegov um prelazi iz nesvjesnog u svjesno stanje.

4.2. Senzibilne faze

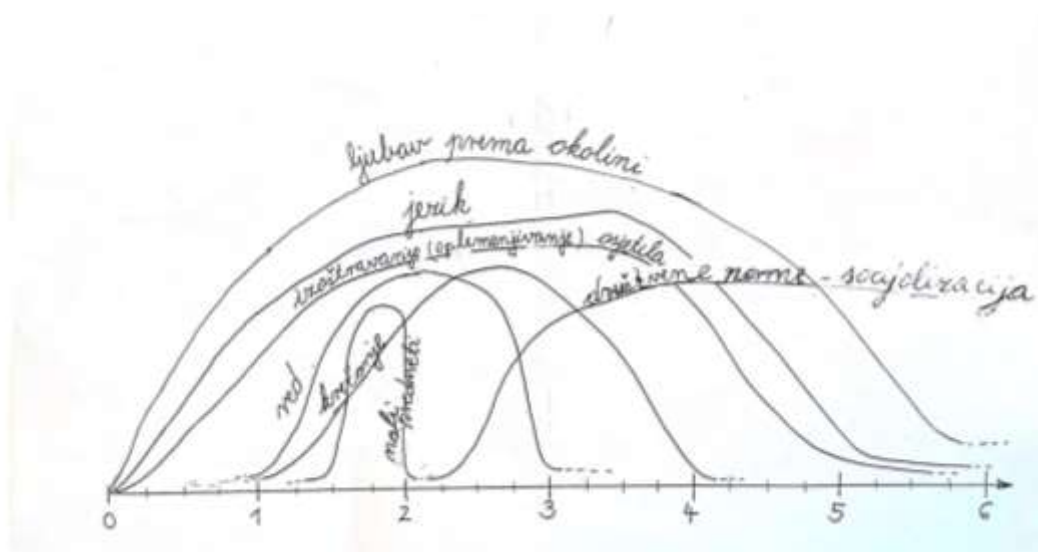
Čudo lakoće učenja može dijete zahvaliti prirodnom daru, tj. dodatnom potencijalu, snazi koja mu *pokazuje put* da bi se razvilo, a to je senzibilnost, osjetilnost ili prijemljivost. Senzibilnost je potencijal djeteta koji mu pomaže da se snađe u svijetu i životu. Ona vodi dijete prema onome što mu je potrebno. Svaka senzibilna faza vođena je unutarnjom senzibilnošću te upravlja djetetovim razvojem. Odgojiteljeva najvažnija zadaća jest uočiti, vidjeti i dati odgovore putem pripremljene okoline na djetetove senzibilne faze.

Senzibilne faze možemo opisati kroz 4 razdoblja posebne osjetljivosti. Razdoblje posebne osjetljivosti za *razvoj jezika* traje od rođenja do 6. godine, a u tom razdoblju dijete je na visokom stupnju osjetljivosti za jezik te s lakoćom upija i uči sve jezike s kojima dolazi u kontakt. Razdoblje posebne osjetljivosti za *kretanje* također započinje rođenjem, a traje sve do 4. godine u kojem dijete kretanjem razvija svoj um, intelekt i duh. Razdoblje posebne osjetljivosti za *red* započinje u 5. mjesecu života i traje do 3. godine. U ovom razdoblju dijete

ekstremno upija red koji je u pripremljenoj okolini i koji je važan za razvoj djeteta. Od rođenja do šeste godine dijete također prolazi kroz četvrto razdoblje posebne osjetljivosti, a to je ljubav prema okolini (Montessori, 2003). U okviru ovog razdoblja od 1. pa sve do 2. godine dijete ima visok stupanj osjetljivosti za *male predmete* te primjećuje sve što je sitno. Također, s rođenjem započinje razdoblje posebne *osjetljivosti za izoštravanje osjetila*, a traje sve do kraja 6. godine. Ova senzibilna faza vrlo je važna za razvoj djetetove inteligencije. Isto tako, uz ljubav prema okolini, podrazumijeva se od 2. godine pa nadalje, razdoblje posebne osjetljivosti za *društvene norme tj. socijalizaciju*. U posljednjoj fazi koju ističemo dijete lijepo gleda u oči, brine za drugoga, pomaže drugima, a kao odgovor na ovu fazu Maria Montessori daje vježbe lijepog ponašanja. Senzibilne faze odnosno razdoblja posebne osjetljivosti Maria Montessori promatra i opisuje kao *unutarnje organe* koji u djetetu rade neumorno i nevidljivo kako bi izgradili njegov um, razvili sposobnosti i utjecali na njegov psihički razvoj.

Slika 2.

Senzibilne faze.

Napomena. Autorski rad Jelice Đuzel

4.3. Koncentracija

Važno otkriće Marije Montessori je koncentracija, tj. polarizacija pažnje. Upravo zbog toga da bi znali pripremiti djetetu zanimljive predmete, materijale ili pribore pomoću kojih će dijete radom svojih ruku razvijati svoju volju, lokalizirati svoju pažnju prema predmetu, tj., polarizirati ju u dodiru s predmetom te će ono tako razvijati svoju koncentraciju.

Trenutak potpune koncentracije Maria Montessori otkriva u jednom momentu kada se kod djeteta pokazuje posebna nadarenost. Opisuje već spomenuti primjer u kojem je djevojčica od 3 godine i 6 mjeseci bila uronjen u aktivnost valjka s držačem. Naime, i nakon promjene okruženja te uz različita ometanja djevojčica nastavlja aktivnost. Djevojčica je vježbu ponovila 42 puta jednakom snagom, intenzitetom i koncentracijom, a kada je završila bila je jako smirena. Razlog nije bio vanjski, već unutarnji. Prema Montessori (2003) stanje *polarizacije pažnje* primjećuje se i kod druge djece koja u tom stanju pokazuju smirenost, koncentraciju i inteligenciju. Koncentraciju možemo prepoznati u odnosu ruka - oko jer je pogled fiksiran na ono što rade ruke i na predmet, u ponavljanju aktivnosti više puta te u pravilnoj koordinaciji pokreta. Za vrijeme koncentracije dijete se razvija, raste u sebi. Moment koncentracije je važan moment izgradnje djetetove osobnosti. Također, on je moguć samo ako motivacija dolazi iznutra. Bruner također prepoznaje važnost intrinzične motivacije kao preduvjeta koncentracije. (Bodrova, 2003)

Uz koncentraciju je povezano ponavljanje vježbi i slobodan izbor. Prema Montessori (2003) ističe se da se tada pojavljuje pravo dijete, neumorno i obasjano užitkom, jer je djelatnost u njegovom životu vitalni izvor užitka. Slobodan izbor će dijete voditi dalje u skladu s otvorenosću prema određenim izazovima. Tako na primjer u radu s djecom u Dječjoj kući Montessori primjećuje otvorenost prema *tišini*, oduševljenje aktivnostima koje mu otvaraju put *pravednosti i dostojanstva*. (Montessori, 2003)

4.4. Kretanje

Prema Montessori (2003) kretanje je središnja tema Montessori pedagogije, a ako se odgoj kretanja poveže s odgojem osjetila u jednu cjelinu onda to za M. Montessori prerasta u kriterij za zdravi psihički, duhovni, tjelesni i društveni razvoj djeteta. Kada se počne kretati dijete će se orijentirati na osnovi onoga što je već upoznalo u svom okruženju i što je sada sposobno uočiti. (Montessori, 2016) Kretanje je krajnji cilj živčanog sustava i ono stavlja dijete u interakciju s okolinom. *Kretanje, umni i duhovni razvoj* su jedna te ista cjelina, što današnja znanost svakodnevno dokazuje. Prema Montessori (2016) ono je imperativ *Conditio sine qua non*. - *uvjet bez kojeg se ne može*. Čovjek svojim rođenjem na svijet ne donosi nikakve sposobnosti, a ipak on uspijeva ovladati najrazličitijim i najtežim pokretima. Djetetu se najprije razvija psiha, a organi kretanja stagniraju onoliko dugo koliko je potrebno da se taj razvoj (razvoj psihe) dogodi i da se um njima počne služiti (Montessori, 2016). Kada organi

kretanja stupe u funkciju daljnji psihički razvoj događa se uz njihovu pomoć tj. na osnovu iskustva stečenih njihovim aktivnim odnosom prema sredini.

Čovjek je onaj koji kretanjem utječe na okolinu i okolina utječe na njega, te se odnos između okoline i čovjeka gradi upravo kretanjem. Kroz kretanje se učvršćuje identitet, drugim riječima mobilnost djeteta ima svoju svrhu u odgoju u vidu stvaranja bolje orijentacije i koordinacije u prostoru te tako zasigurno doprinosi razvoju njegove fizičke i intelektualne osobnosti. Um i kretanje su dva dijela istog ciklusa. Osim toga, kretanje izražava osobnost. Maria Montessori ističe da je kretanje dio živčanog sustava, te ne smije biti razdvojeno od umnog tj. duhovnog razvoja (Montessori, 2016). Preko osmišljenog kretanja dijete se razvija umno i duhovno. Pod odgojem pokreta ne podrazumijeva se uobičajena tjelovježba, nego filozofija kretanja. Kretanje je društveno pitanje, a ne pitanje individualne gimnastike te nije dobro razdvojiti život na dva dijela tako da se udovi bave športom, a glave knjigom (Montessori, 2016).

5. Filozofija pokreta

Specifičnost Montessori pedagogije između ostalog počiva u razumijevanju pokreta. Naime, Maria Montessori razvoj djetetove inteligencije usko veže uz pokret. Također, u svojim djelima ističe koliko je pokret zapostavljen te kako je još uvijek neshvaćena njegova važnost i veličina u razvoju djeteta. Kako bismo razumjeli odakle dolazi pokret važno je osvrnuti se na tri dijela živčanog sustava: mozak njegov centar, zatim, različiti osjetilni organi koji prikupljaju informacije iz okoline da bi ih prenijeli do mozga te mišići. Ključnu ulogu za stvaranje pokreta imaju živci. Oni prenose živčane impulse do mišića te se pod njihovim vodstvom u mišićima rađa pokret. Prema ovim informacijama zaključujemo da je pokret krajnji rezultat mehanizma živčanog sustava te da se jedino kroz njega može izraziti ličnost.

Pokret je toliko neophodan u životu svakog bića koje je u dodiru sa svijetom oko sebe i koje stupa u kontakt s drugim ljudima da se jedino na tom planu i mora razvijati. Njegova prava namjena je da služi čitavom čovjeku i onom dijelu njegovog života koji ga povezuje sa svijetom (Montessori, 2016, str. 198) Shvaćajući važnost pokreta u životu čovjeka te njegove svrhe, Montessori predstavlja *filozofiju pokreta* u kojoj donosi da je pokret ono što *razdvaja živo od neživog* (Montessori, 2016). Ipak, živa bića se nikada ne kreću slučajno: oni se vode nekim ciljevima, a njihov život slijedi prirodne zakone. Svako živo biće posjeduje vlastite, karakteristične pokrete i sebi svojstvene, unaprijed postavljene ciljeve. Također, on se treba izgraditi i usavršiti uz pomoć djetetovih praktičnih iskustava iz okoline u kojoj se nalazi.

Pokreti koje dijete čini ne formiraju se slučajno već oni proizlaze iz jedne određene faze, kada se dijete počne kretati. Njegov um, koji je u stanju upijanja iz sredine, već je u sebe upio okruženje. Stoga, nemoguće je razdvojiti psihički razvoj i pokret. Svjesna koordinacija pokreta znači svijest o samom sebi. Montessori donosi teoriju crvenog i bijelog čovjeka kako bi pokazala povezanost pokreta i razvoja inteligencije čovjeka.

5.1. Crveni i bijeli čovjek

Za razumijevanje pojam *crvenog i bijelog čovjeka* koji donosi Maria Montessori, važno je da se najprije razumije razlika između vegetativnog i osjetilnog života tijela. Vegetativni je u vezi s cirkuliranjem krvi, a osjetilni sa živčanim sustavom. *Živčani sustav možemo podijeliti na simpatički, koji kontrolira unutarnje organe i u vezi je s emocijama, i centralni, s bezbrojnim grananjima koja povezuju osjetilni organi s vanjskim svijetom i stavljaju voljne mišiće pod kontrolu volje* (Montessori, 2018, str. 94). Prisutnost emocija i volje ukazuje na podređenost i ovisnost simpatičkog o centralnom živčanom sustavu. Jedan od ovih sustava je krvožilni, čiji je centar srce i koji se širi prema površini tijela putem sićušnih krvnih žila. Drugi je živčani sustav, čiji je centar mozak, od kojeg se širi bezbroj grana do mikroskopskih živčanih završetaka na periferiji tijela. Svugdje na tijelu nalaze se krvne žile i živčani završetci, a upravo oni opskrbljuju krv hranom i daju životni tonus tkivima. *Kada bismo na neki način mogli iz tijela izvaditi kompletan krvožilni i živčani sustav, dobili bismo tijelo reproducirano u svim detaljima, pri čemu bi prvi bio „crveni“, a drugi „bijeli“ čovjek* (Montessori, 2018, str. 95).

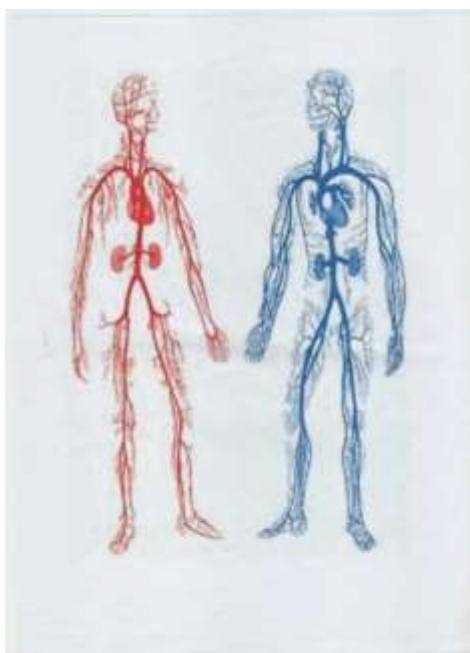
Crvenom čovjeku pripada vegetativni život. Kao funkcije vegetativnog života prepoznamo različita, međusobno povezana, sredstva koja mu omogućavaju da iz okoline prikupi ono što mu je potrebno za život, a pritom mislimo na hranu i kisik. S druge strane, bijelom čovjeku pripadaju funkcije životnih odnosa, tj. on je u vezi s osjetilnim organima, koji primaju dojmove i iskustva iz vanjskog svijeta i s mišićnim sustavom koji obavlja pokrete. Ova dva čovjeka uvelike se razlikuju i imaju jasno podijeljene funkcije. Jedan unosi potrebne materije za tijelo, a drugi za dušu. Tijesno su isprepleteni i međusobno povezani tako da niti jedan dio organizma ne može funkcionirati bez njihove uzajamne suradnje. Velik dio ljudskog tijela čine mišići koji su pričvršćeni za kostur koji mu služi kao potpora i štiti centre živčanog i krvožilnog sustava. Upravo pomoću mišića čovjek djeluje u svijetu i izražava svoje misli. Oni mu omogućuju pokret. Pravilno funkcioniranje vegetativnog dijela života tj. crvenog čovjeka, važno je jer nepravilno funkcioniranje dovodi do nedostatka energije i bolesti. Pogrešno je to

što je mišićnom sustavu postavljena zadaća da bude potpora cirkulaciji krvi, a njegova primarna zadaća je zapravo omogućavanje životnih odnosa i izražavanje ideja. Djelovanje mišića uvijek mora biti u službi uma i ni za trenutak samo pomoć vegetativnom, odnosno fizičkom životu čovjeka. Mišići, živčani sustav i osjetila čine cjelinu.

Kako bi se ispravila pogrešno dana uloga mišićnom sustavu, organi koji su u vezi sa psihičkim životom moraju se aktivirati. *Možemo, ilustracije radi, reći da je rad fizička vježba u službi uma i da, kada čovjek radi, taj rad indirektno pomaže cirkulaciji krvi i disanju. Problem zdravlja je, dakle, također problem rada. Pravilna ishrana i rad vani po pravilu su preduvjet zdravog i normalnog života, a time i ostvarenju viših umnih funkcija.* (Montessori, 2018, str. 96)

Slika 3.

Prikaz crvenog i bijelog čovjeka

Napomena. Slika je preuzeta iz bilješki Katice Kuljašević, DV Vrbik

5.1.2. Ruka - psihički organ inteligencije

Razvoj ruke, nema biološkog vodiča, a njezini pokreti unaprijed nisu određeni. Vodstvo njezinog razvoja može poteći samo od psihe. Dakle, razvoj psihe u neposrednoj je vezi s čovjekovom psihom. Vještina čovjekove ruke povezana je s razvojem njegovog uma i razvojem civilizacije. Pomoću ruku čovjek izražava svoju misao, a tragovi rada njegovih ruku

vode do pojave čovjeka na Zemlji. Prema Montessori (2016) sposobnost ruke razvija se usporedno s razvojem inteligencije, zato Montessori tvrdi da je ruka *organ psihe, instrument inteligencije*. Svaka promjena u ljudskom okruženju nastala je zahvaljujući ruci, stoga, primjećujemo da *svrha je inteligencije u upravljanju rukom* (Montessori, 2016, str. 205). Kada bismo po strani ostavili sve što je čovjek načinio svojom rukom i ostavili samo na primjer govor, od čovjeka ne bi ostalo nikakvog traga, ne bismo imali mogućnost upoznati civilizacije koje su živjele prije nas. *Civilizacija je stvorena upravo zahvaljujući ruci koja je pratila razvoj inteligencije* (Montessori, 2016, str. 205).

Koliko su uistinu isprepleteni ruka i um pokazuje činjenica da je proučavanje psihičkog razvoja neodvojivo od proučavanja pokreta njegove ruke jer poticaj za taj pokret dolazi iz uma. Naime, inteligencija djeteta može doseći određen nivo razvoja i bez korištenja ruke, ali taj dosegnuti nivo razvoja bit će puno viši ukoliko je *razvoj djetetove inteligencije praćen aktivnošću njegove ruke* (Montessori, 2016, str. 206). Također, dijete koje koristi svoje ruke osnažuje i svoj karakter. Ono dijete koje ne koristi svoje ruke često ima slab karakter, tromo je, depresivno, tužno, a nasuprot je dijete koje se slobodno koristi svojim rukama te pokazuje napredak u razvoju i veću snagu karaktera.

Danas neurobiološke znanosti (Diamond i Hopson, 2006) dolaze do spoznaja o važnosti kretanja za razvoj inteligencije. Sinapse i neuroni razvijaju se pomoću kretanja i ruke, inače dio njih odumire. Ako se neuroni ne stimuliraju putem ruke, nemaju mogućnost stvaranja kvalitete i kvantitete sinapsi. Osjetila se učvršćuju putem ruke, a tome svjedoči i put do shvaćanja koji započinje hvatanjem predmeta, osjećanjem predmeta te prepoznavanja o kojem se predmetu radi. Upravo današnja znanost potvrđuje teoriju Marije Montessori koja ruku opisuje kao *organ inteligencije*.

5.1.3. Razvojna lenta motoričkih postignuća

Na razvojnoj lenti možemo vidjeti grafički prikaz koji govori da je tek rođeno dijete nepokretno te su njegove kretnje minimalne. U sljedećim opisima osvrnut ćemo se na razvoj ravnoteže. U prva dva mjeseca dijete ima samo instinktivna kretanja. Sljedeća dva do tri mjeseca kada je na trbuhu podiže glavu. Podizanje glave zahtijevan je proces, do kojeg ne dolazi odjednom. Oko četvrtog mjeseca dijete može polako dignuti svoja ramena i može se okretati s leđa na trbuh i obrnuto. Zanimljivo je primijetiti postepenost; prvo podizanje glave, zatim ramena, a tek onda na red dolazi okretanje cijelog tijela. Između četiri i pet mjeseci

dijete se odupire od podloge, još ne puže. Odupiranje prethodi puzanju. Sa šest mjeseci dijete može imati poziciju sjedenja, što je individualno kod svakog djeteta stoga se to može dogoditi prije ili poslije. Sa sedam mjeseci dijete prelazi iz faze ležanja u fazu sjedenja. U fazi sjedenja doživljava okoline su jači te dijete svijet vidi drugačije. Dijete između osam i devet mjeseci dolazi u fazu puzanja, a ovu fazu Maria Montessori naziva *novo rođenje*. Dijete je do sada samo vidjelo svoje okruženje, a u ovoj ga fazi počinje dosezati. Krajem devetog mjeseca te na prelasku na deseti mjesec dijete ima potrebu stajanja. U dobi između desetog i jedanaestog mjeseca dijete čini svoje prve korake uz pomoć namještaja. Do 12 mjeseci bi dijete trebalo stajati samostalno i činiti svoje prve korake bez držača. Dijete će tada otkriti da održavanje ravnoteže nije tako jednostavno, a uz to će doživjeti veliko postignuće kada ju uvježba i shvati da je sposobno održati ju. S trinaest mjeseci može hodati uz pomoć, a sa trinaest i četrnaest mjeseci dijete može samostalno hodati bez pomoći. Međutim, ne može se precizno odrediti kada dijete treba postati samostalno jer je to individualno za svako dijete. Naime, radi se o psihičkom procesu kada dijete ima snagu i povjerenje da sve pusti iz ruku i samostalno hoda. Samostalno hodanje, trčanje i kretanje se usavršava od petnaestog mjeseca pa nadalje.

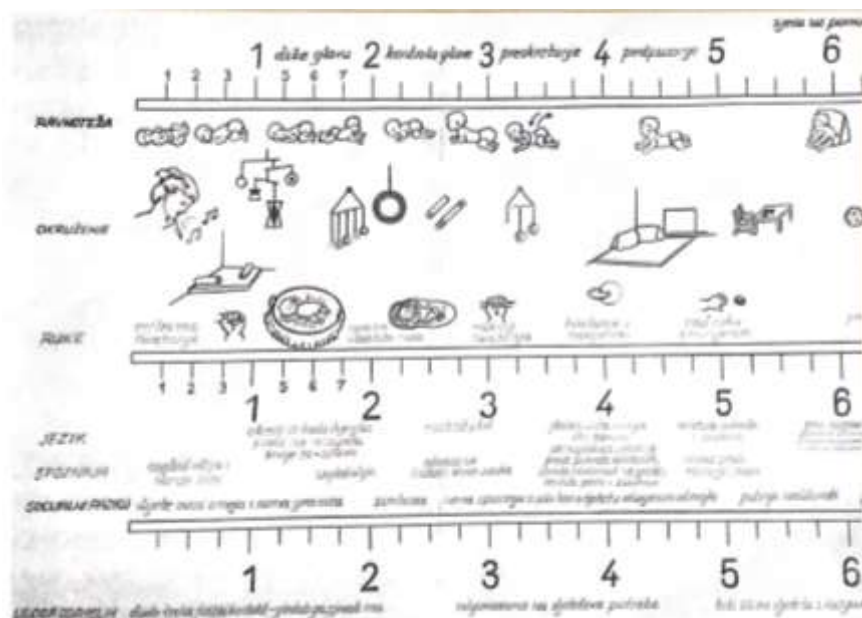
U sljedećim dijelovima pratimo razvoj ruke na prikazanoj razvojnoj lenti. Kada se dijete rodi njegova ruka nije razvijena kao instrument, sredstvo. Nepomična je i instinktivno stisnuta, a ako ju probamo otvoriti ona se automatski stišće. U prva dva mjeseca nema svjesnog pokreta. Pokreti su instinktivni i njima vladaju refleksi. Tek od trećeg do petog mjeseca dijete ima hvat s namjerom tj. voljni hvat. Oko četvrtog mjeseca dijete otkriva svoju ruku, a taj trenutak nazivamo *trenutkom svijesti* jer tada otkriva da ta ruka zapravo pripada njemu. Između šestog i sedmog mjeseca, kada je dijete u poziciji sjedenja ruke su mu slobodne i može ih koristiti te dolazi do prebacivanja predmeta iz jedne u drugu ruku. Također, ima namjerni hvat, ali još uvijek nije diferenciran, hvata cijelom rukom. Hvat počinje s palcem i ostala četiri prsta, nema finu motoriku. Također, uskoro započinje precizniji hvat s tri i četiri prsta. U osmom i devetom mjesecu hvat je poput štipaljke te postaje sve finiji, savršeniji. Dijete u ovom razdoblju traži predmete koje može uhvatiti s tri prsta. Između devetog i desetog mjeseca dolazi do rafiniranog preciznog hvata. S dvanaest mjeseci dolazi do toga da jedna ruka nešto radi, a druga nešto drži. (Montessori, 2016)

Primjećujemo da u razdoblju od desetog do dvanaestog mjeseca postoji veća i savršenija kontrola pokreta. Pojavljuje se okulomotorna koordinacija. Ruke djeluju preciznom namjerom, voljom te su direktno vođene našim umom. S dvanaest i trinaest mjeseci dijete osjeća slobodu u prostoru jer se može kretati. U toj dobi počinje otvarati sve što mu dođe na

dohvat. Prema petnaestom mjesecu sve više usavršava pokrete i ima koordinaciju. U toj dobi završena je koordinacija pokreta, dijete shvaća da je ruka sredstvo njegovog rada i njegova života (Montessori, 2003).

Slika 4.

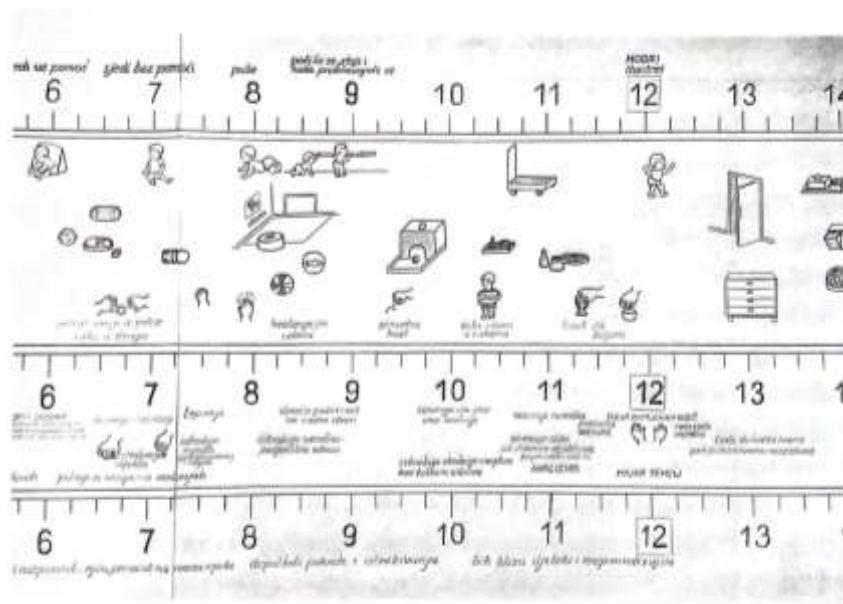
Razvojna lenta motoričkih postignuća – 1. dio

Napomena. Autorski rad Jelice Đuzel.

Slika 5.

Razvojna lenta motoričkih postignuća – 2. dio

Napomena. Autorski rad Jelice Đuzel

Razvojna lenta motoričkih postignuća – 3. dio

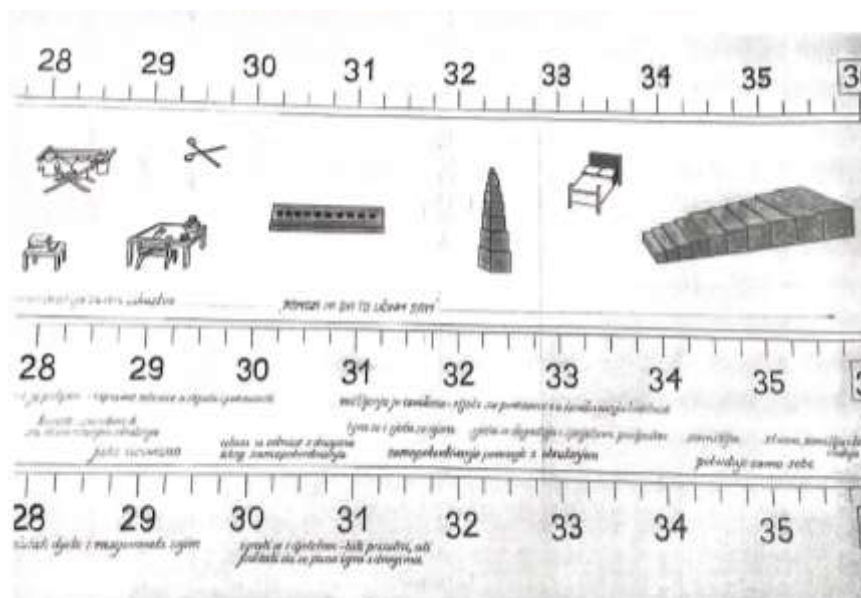

Razvojna lenta motoričkih postignuća – 4. dio

Slika 8.

Razvojna lenta motoričkih postignuća – 5. dio

Napomena. Autorski rad Jelice Đuzel

6. Didaktička načela – ključna za pokret

6.1. Igra, rad i učenje djeteta

Gimnastika i igra smatraju se sredstvima koja pomažu trošenju suvišne energije. Smatra se da organizirane igre zahtijevaju precizno korištenje predmeta, a samim time i koncentraciju i precizno korištenje pokreta. Igre izazivaju osjećaj suparništva i potiču natjecateljski duh sudionika. Međutim, to u usporedbi s besmislenom igrom predstavlja moralni napredak. Zahtjevi svakodnevnog života osiguravaju isti učinak, kao što je, na primjer, precizno korištenje predmeta, usmjeravanje pažnje i usavršavanje koje se postiže kroz pokret. Ipak, njihov moralni cilj je drugačiji jer ove vježbe nisu potaknute osjećajem suparništva ili natjecateljskim duhom, već dječjom ljubavlju prema okolini. *Svi mi trebali bismo vježbati mišiće radeći i birajući ovu vrstu aktivnosti kao prvi i najprirodniji način trošenja energije. Rad ne samo da nekog definira kao individuu, već ga također ujednačuje s društvom, u kojem se veze uspostavljaju radom* (Montessori, 2016, str 114). Montessori ističe socijalni aspekt

pokreta koji donosi neodvojivost ljudskog rada i pokreta. Život pojedinca, kao i cijele zajednice, usko je vezan uz pokret (Montessori, 2016, str. 199).

Kada bi svoju energiju čovječanstvo trošilo isključivo na tjelesno vježbanje, potrošilo bi svu svoju energiju, a ništa ne bi stvorilo. *Pokret upravlján korisnim ciljevima temelj je društvenog reda* (Montessori, 2016, str. 199). Možemo primijetiti kako Montessori podiže djetetovu igru na višu razinu opisujući ju kao rad te ističući okolinu koja zahtjeva pripremu kako bi se taj rad djetetu omogućio. Kroz praktične vježbe, kao što su na primjer zamatanje tepiha, čišćenje cipela, postavljanje stola, vraćanje stolice na mjesto i sl., dijete uči koristiti ruke i šake više nego putem uobičajenih vježbi, također, angažira se čitavo djetetovo tijelo i uvježbavaju se i usavršavaju čas jedni, a čas drugi pokreti.

Međutim, postoji još jedan razlog zašto vježbe iz svakodnevnog života ne možemo smatrati jednostavnom svrhom fizičke vježbe. Naime, to je rad *koji osvježava i ne umara jer je dijete zainteresirano za pokrete* (Montessori, 2018, str. 99). Krećući se i čineći dijete uči, a taj proces zahtjeva da igru, kao i Maria Montessori, postavimo na višu razinu i shvatimo kao rad djeteta. Montessori pedagogija predstavlja cjelovit pristup prema djetetu, ističući jednako sve njegove potencijale koje ima te mu omogućuje da se razvije stavlajući odgovornost na odraslu osobu koja ih treba osigurati u pripremljenoj okolini. Naime, Montessori vježbe su vježbe iz svakodnevnog života, a kroz svaku vježbu dijete razvija pokrete fine ili grube motorike, krećući se i radeći. Dijete se kreće pri donošenju i vraćanju materijala. Također, djeca svoje pokrete dovode do savršenstva tako što uče kako ne činiti suvišne pokrete u ostvarenju nekog cilja. Holistički pristup djetetu omogućava podređivanje cjelokupnog razvoja djeteta pokretu, jer, kao što smo prethodno spominjali, razvoj pokreta i umnih sposobnosti predstavlja cjelinu. Rezultati učenja koji se uče i odvijaju preko pokreta koje omogućuju mišići se ne zaboravljaju, a to nazivamo mišićno pamćenje. (Montessori, 2003)

6.2. Odgojno obrazovna područja

Promatrajući djecu u igri i radu M. Montessori je osmislila pribore koji pomažu djeci u njihovom razvoju u svim aspektima. Tako je formirala pripremljenu okolinu u kojoj će biti predmeti koji daju djeci odgovore u zadovoljavanju njihovih potreba, osobito u kretanju.

Montessori nudi djetetu *prirodne pokrete* pod nazivom *vježbe praktičnog života*. Ove aktivnosti uključuju *posebne vježbe kretanja za koordinaciju i kontrolu pokreta kao što su*: otključavanje ili zaključavanje vrata, pravilno otvaranje knjige i okretanje stranica, nošenje različitih predmeta, hodanje u prostoru, stajanje i sjedenje na stolcu, i slično. Također, u ovu grupu aktivnosti pripadaju *briga za sebe*: okviri za kopčanje različitih kopči, traka i sl. i *briga za okolinu*: pranje stola, pranje lutke, biljke i druge brojne aktivnosti koje donosi iskustvo Marie Montessori. Posebno se ističu aktivnosti *kretanja duž eliptičke linije ili kruga te vježbe šutnje i tišine* (Montessori, 2018). U osnovanoj kući, *Casa dei bambini*, Montessori otkriva vježbu tišine primjećujući značajnu osjetljivost na istu, ali i na *blagi glas koji ih doziva*. Tako su djeca krećući se prema glasu koji ih je dozivao te hodajući oprezno pazeći da ne udare u neki predmet razvila *vježbe kretanja u tišini* (Montessori, 2018). Upravo su im te vježbe kretanja omogućavale usavršavanje. Zamijetivši to, Montessori je zaključila kako ponavljanje vježbi može dovesti do takvog praktičnog vanjskog odgoja, da se bolji ne bi mogao postići ni izričitim podukama. Djeca su također pomoću ovih vježbi postajala spretnija i okretnija, a pritom su uživala savršenstvo ne stvaranja buke za vrijeme trčanja ili svladavanja prepreka.

Slijedeće odgojno obrazovno područje je *senzomotorika* koju je Montessori osmislila za djecu u svrhu razvoja osjetila, koja vode prema razvoju inteligencije. Pribori su podijeljeni i prilagođeni posebno svakom osjetilu. Tako se u Montessori pripremljenoj okolini nalaze materijali za razvoj vizualne, slušne, taktilne percepcije. Primjerice, kako bi se ostvarilo kretanje neophodno je ponavljanje radnji, kao što je na primjer aktivnost s *ružičastim tornjem*, koja od djeteta zahtjeva da prenosi jednu po jednu kocku do mjesta na kojem želi raditi.

U području *jezika i govora* također dijete ima alate da obogaćuje svoj rječnik, čita i piše. I ovdje Maria Montessori posebnu pažnju posvećuje pokretu i izrađuje slova od brusnog papira i metalne umetke. Koristeći se ovim priborom dijete jača svoj precizni hvat za držanje olovke, uči slova vizualno i taktilno *ih piše*. Ono izgovara i čuje svaki pojedini glas. Putem *mišićnog pamćenja* dijete taktilno memorira svako slovo.

Maria Montessori bila je ljubitelj matematike pa je stoga kreirala vrlo zanimljive pribore pomoću kojih se s lakoćom usvajaju apstraktni matematičke pojmovi. Između ostalog Montessori je konkretizirala dekadski sustav. Npr. dijete obujmi svojim rukama kocku s nanizanih tisuću perlica, opipava ju sa svih strana i imenuje *jedna tisućica*, što se u struci naziva, *materijalizirana apstrakcija*.

Na području kozmičkog odgoja ona pred djecu stavlja svijet pomoću modela globusa da bi se potom pažnja usmjerila na konkretne geografske entitete, kao kontinente, oceane, planine i tako dalje.

Demonstracija korištenja navedenih pribora u odgojno obrazovnom procesu u Montessori pedagogiji razlikuje se od rada u redovnim programima vrtića. Uz prikaz se ne koriste riječi, već šutnjom usmjeravamo dječju pažnju na ruke, jer one govore, a kada želimo nešto objasniti umirujemo ruke. (Schafer, 2015)

7. Odgojni čimbenici

7.1. Pripremljena okolina

Kako bi dijete za svoj razvoj dobilo sve što mu je potrebno Maria Montessori je formirala *pripremljenu okolinu*. Pripremljena okolina iznimno je važna za upijajući um, a to opravdava činjenicu da stvari ne mogu biti slučajno u jednom prostoru jer utječu na dijete i njegov um. Okolina treba biti postavljena tako da dijete poželi rukovati s materijalom. Namještaji za djecu su u njihovoj visini kako bi slobodno mogli uzeti ono što ih zanima. Predmeti trebaju biti dostupni, razumljivi i prilagođeni djeci. Važnost proporcija i materijala vodi k usvajanju samostalnosti.

Također, u prostor djetetu treba omogućiti slobodno kretanje jer kretanjem dijete razvija samostalnost tj. neovisnost. Vjerujući u dijete te ga ne kočeci u aktivnostima poput penjanja i spuštanja omogućavamo mu razvoj, ali i pridonosimo pozitivnoj slici djeteta o njemu samom. Montessori pripremljena okolina djetetu omogućuje koncentraciju. Važno je napomenuti da cilj pripremanja aktivnosti nije da ju sva djeca rade. Cilj je da dijete samostalno i individualno radi s priborom koji mu budi interes. Naravno, postoje zajedničke aktivnosti, ali je važno da dijete svojim snagama, dok samostalno radi, razvija sebe. Pripremljena okolina djetetu pruža emocionalnu sigurnost tj. osjećaj kao da je u svojoj kući. Odgojiteljeva zadaća je da osigura pripremljenu okolinu koja će biti središte u kojem će dijete pronaći svoj interes (Schafer, 2015).

7.1.2. Pripremljen odgojitelj

Prvi korak Montessori odgojitelja jest da pripremi samog sebe. Prije svega, mora održavati svoju maštu budnom kako bi mogao vidjeti samo jedan tip djeteta; *ono koje živi u carstvu duha*. Također, mora vjerovati da će dijete svoju pravu prirodu manifestirati onda kada otkrije aktivnosti koje ga privlače. Prvi zadatak Montessori odgojitelja je briga o ambijentu i ona mora prethoditi svakoj drugoj brizi jer ambijent djeluje *indirektno*. Drugi zadatak je da zna djeci prezentirati vježbe i aktivnosti. Naime, ovdje se naglasak stavlja na to da odgojitelj mora biti kao plamen čija toplina pokreće, izživljava i mami (Montessori, 2016).

Posljednji zadatak se odnosi na razdoblje kada dijete pokaže interes za neku vježbu, tad Maria Montessori odgojitelja poziva da *se ponaša kao da dijete ne postoji* tj. poziva odgojitelje da se ne upliću u rad djeteta. Pomaganje pri izvođenju aktivnosti kod djece uzrokuje gubitak interesa. Educirani odgojitelji imaju ulogu neprimjetnog promatrača, ali i organizatora i vodiča. Oni su u pozadini i nemaju napadan stav prema djetetu. Prilaze samo kada treba (pomoć). Osnova Montessori pedagogije je promatranje koje omogućuje pružanje pomoći u odgovarajućem trenutku. Stoga, odgojitelj je most koji povezuje dijete i njegovu pripremljenu okolinu. Također, analizira čime se dijete bavi, koji su mu interesi, interakciju s djecom i odraslima, probleme i postignuća u radu s određenim priborom, koncentraciju, ustrajnost u igri i radu. Koliko važnu ulogu u Montessori pedagogiji ima Montessori odgojitelj potvrđuje Maria Montessori kada govori da je *on dio pripremljene okoline*, koju ističe kao najvažniji preduvjet za rast i razvoj djeteta (Montessori, 2016).

Zaključak

Maria Montessori, kreirajući novi koncept shvaćanja djeteta dolazi do novih spoznaja o djetetovom razvoju, ali i do novih potreba u kreiranju okoline koja ima biti prikladna djetetu.

Montessori na primjeru Dječje kuće prepoznaje osobito važne uvjete za osiguravanje kvalitetne okoline. Prvi se uvjet sastoji u osjetljivosti djece na mirnu i ugodnu okolinu u kojoj nije bilo ograničenja, u tzv. *pripremljenoj okolini*. Drugi važan uvjet jest spokojnost i mir odgojitelja, ovdje se radi o stanju praznine tj. mentalne neopterećenosti koja stvara unutarnju čistoću, odvajanje od svih intelektualnih ograničenosti. Kao duhovnu pripremu učiteljice Montessori ističe *skromnost duha* koja je glavna priprema za shvaćanje djeteta. Treća povoljna okolnost bio je pribor koji je ponuđen djeci, *prirodan i atraktivan*, koji omogućuje da prouče i poboljšaju pokretljivost, predmeti koji mogu zaokupiti pažnju i izazivaju koncentraciju i usmjeravanje pozornosti. Dakle, vanjskim datostima smatramo *prikladan ambijent, skromnog učitelja i znanstveni pribor*. (Montessori, 2003)

Kao osnovni kriterij za zdravi psihički, duhovni, tjelesni i društveni razvoj djeteta, Maria Montessori ističe povezivanje odgoja kretanja s odgojem osjetila. Stoga, zaključujemo kako kretanje ima posebno mjesto u Montessori pedagogiji. Za Montessori odgoj pokreta ne podrazumijeva uobičajenu tjelovježbu, nego filozofiju kretanja. Kretanje treba biti društveno, a ne pitanje individualne gimnastike jer bi to značilo razdvajanje života na dva dijela. Udovi bi se prema tome bavili športom, a glave knjigom. (Montessori, 2016)

Na poseban način Montessori nastoji približiti povezanost psihičkog razvoja i pokreta te govori kako svjesnost o samom sebi dolazi putem svjesne koordinacije pokreta. Kretanje izražava osobnost, učvršćuje identitet te tako doprinosi razvoju djetetove fizičke, ali i intelektualne osobnosti. Upravo kvalitetno pripremljena okolina djetetu daje prilike za slobodan pokret, a to možemo primijetiti promatrajući Montessori prostorije u kojima se djeca slobodno kreću.

Antropologija Marie Montessori nije samo teorijski temelj prema kojem ona formira svoju pedagogiju. Njezina je pedagogija puno više rezultat dugogodišnjeg promatranja i prakse i ne podrazumijeva samo optimalan napredak djeteta, nego je ujedno i odgovor na mjesto pojedinca u društvu. (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 194)

Literatura

1. Bodrova, E. (2003). Vygotsky and Montessori: One Dream, Two Visions. *Montessori life*, 15 nol, 30-33
2. Diamond, M., Hopson, J. (2006.): *Čarobno drveće uma: Kako razvijati inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije vašeg djeteta od rođenja do adolescencije*. Ostvarenje
3. Goddard Blythe, S. (2008). *Uravnoteženi razvoj*. Ostvarenje d.o.o.
4. Jargović, N. (1999). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta. *Školski vjesnik* , 56 (1-2), 65-77.
5. Pope Edwards, C. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia; *Early Childhood Research and Practice* 4 (1).
6. Reformna pedagogija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 22. 6. 2022.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52224>
7. Seitz, M.i Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf?*Zagreb. Educa.
8. Schaefer, C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi M.Montessori*. GM –TK
9. Montessori, M. (2003). *Dijete - tajna djetinjstva*. Jastrebarsko:Naklada Slap
10. Montessori, M.(2016). *Upijajući um*. MIBA DN Centar.
11. Montessori, M. (2018). *Otkriće djeteta*. Čigoja štampa.

Popis slika

Slika 1: Maria Montessori	4
Slika 2: Senzibilne faze	11
Slika 3: Prikaz crvenog i bijelog čovjeka	16
Slika 4: Razvojna lenta motoričkih postignuća – 1. dio	19
Slika 5: Razvojna lenta motoričkih postignuća – 2. dio	19
Slika 6: Razvojna lenta motoričkih postignuća – 3. dio	20
Slika 7: Razvojna lenta motoričkih postignuća – 4. dio	20
Slika 8: Razvojna lenta motoričkih postignuća – 5. dio	21